

درس‌هایی از

نهج‌البلاغه- ۱۲

دکتر منصور پهلوان

استاد دانشگاه

اطاعت مشروط

هنگامی که علی علیه السلام مالک اشتر را – که دست راست او محسوب می شد- به حکمرانی مصر فرستاد، نامه ای هم برای مردم آن سامان فرستاد و آنان را به وظایف و حقوقشان آگاه کرد و از جمله سفارش های آن حضرت این بود که از اوامر مالک اشتر تا آنجا اطاعت کنند که دستورانش مطابق حق و حقیقت باشد و اگر مطابق نبود از آن سرپیچی کنند. (واطیعوا امره فیما طابق الحق). این نامه در نهج‌البلاغه نامهٔ ۳۸ آمده است.

از این کلام گهربار معلوم می‌شود که اطاعت از اوامر حکومتی و مافوق، به شرطی مجاز است که آن اوامر مطابق حق و حقیقت باشد و اگر مستوری بر باطل بود، نباید آن را بموقع اجرا گذاشت. مثلاً اگر فرمانده‌ای به سربازی دستور دهد که به‌بی‌گناهان تیراندازی کند،سرباز نباید چنین کند و اگر وزیر دستور دهد پولی به ناحق پرداخت شود، نباید آن دستور را اجرا کرد.

پادمان‌های معسّونی

فرزهایی از دعای وداع با ماه رمضان امام سجاد (ع)

خداپا، ای آنکه در برابر آنچه می‌دهی، پاداش نمی‌خواهی. ای آنکه از بخشش خود پشیمان نمی‌شوی.ای آنکه پاداش بندهات را نه هم وزن آنچه کرده، بلکه افزون‌تر می‌دهی. تو بی‌استحقاق مان نعمت می‌دهی و از روی تقضل گناه را می‌آموزی. عذاب تو عین عدالت است و حکم تو خیر و صلاح ما. اگر عطا کنی، آن را به منت نیامیزی و اگر منع کنی، از روی ستم نباشد. به هر کس که سیاست گوید، جزا می‌بخشی، حال آنکه تو خود سیاست گفتن را به او الهام کرده‌ای و به هرکس که تو را ستایش کند، پاداش می‌دهی، حال آنکه تو خود به او ستایشگری آموخته‌ای. بر گناه کسی پرده می‌افکنی که اگر می‌خواستی، رسوایش می‌کردی می‌کسی نعمت می‌دهی که اگر می‌خواستی، او را نعمت نمی‌دادی و آن دو یکی سزاوار رسوایی و دیگری سزاوار منع تو بود، ولی تو کارهای خود را بر تقضل بنا نهاده‌ای و قدرتت را در مسیر آموزش گناه جاری ساخته‌ای، با هر کس که نافرمانی‌ات کرده بردارانه رفتار می‌کنی و از آن‌که خواسته بر خود ستم وزی، مهلت می‌دهی. آری، تو با ایشان مدارا می‌کنی تا وقتی که به‌سوی تو برگردند و عذابشان را به تأخیر می‌اندازی تا وقتی که توبه کنند، تا آن کسی که هلاک می‌شود، بی‌رضای تو در ورطه نابودی نیفتد و آنکه تیره‌بخت می‌گردد، به نعمت تو تیره‌بختی نیابد مگر پس از آنکه دیگر عذری نبیند و حجت بر وی تمام شود. این همه، از لطفت و کرم توست ای خدای بخشنده و بهراهی از مهربانی و عطفوت توست که ما را توبیب شده، ای خدانود پرشکيب. نصیبی که برای پندگانت درى به سوى خود گشوده‌ای و آن را توبیه نامیده‌ای وبرای رسیدن به این درز، وحی خویش راهنمایی قرآن داده‌ای تا آن را کم نکنند. ای آنکه نامت بلند و جاوید است، خود فرمودی: خالصانه به‌سوی خدا بازگردید؛ باشد که پروردگارتان گناهان شما را بامرز و شما را به باغ‌هایی وارد کند که از زیر درختان آن جویباران جاری است.

آن روز که خدا پیامبر و کسانى را که با او به اسلام گرویده‌اند، خوار و درماتند نمی‌گرداند. نورشان پیشاپیش و از سمت راستشان در حرکت است. می‌گویند: ای پروردگار ما، نورمان را به کمال رسان و ما را ببخشا، که تو بر هر کار توانایی. اینک آن کس که از داخل شدن به منزلگاه توبیه، پس از گشایش در ویودن راهنما، غفلت نماید، چه پنهانی تواند داشت؟

وصیت حضرت علی (ع) به امام حسن (ع) - ۱۲

با مردم به نیکی رفتار کنید

خدا را، خدا را! دربارہ «همسایگان» خوش‌رفتاری کنید، بیغمبران قدر درمورد همسایه سفارش کرد که ما گمان کردیم می‌خواهد آنها را درارت شریک کند.

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ «قرآن»، نکند دیگران در عمل به قرآن بر شما پیشی گیرند!

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ «نماز» چراکه نمازستون دین شماس.

چلچراغ

چندوچونی در موضوع استهلال در فقه

پنهان مشو که روی تو بر ما مبارک است

حجت‌الاسلام مهدی رفیعی

مسئول دفتر آیت‌الله جوادى آملى در تهران

سطح ماه روشن است و شکل آن به صورت نیمه دیده می‌شود.

تثلیث اول: حدود روز دهم، ۷۵درصد سطح ماه روشن است و باز هم سطح ماه روشن‌تر خواهد شد.

بدر(ماه کامل): حدود روز چهاردهم، سطح ماه کاملاً روشن شده و هلال ماه صد درصد خواهد بود.

تثلیث دوم: حدود روز هجدهم، ۷۵ درصد سطح ماه روشن و هلال در سحرگاه و در روز نیز دیده می‌شود.

تربیع دوم: حدود روز بیست و دوم، وضعیت درجه‌نشدن شروع شده و سطح ماه روشن است و مجدداً ماه به صورت نیمه دیده می‌شود.

هلال آخرماه: در روزهای پایانی ماه قمری و در حدود روز بیست و ششم از سن ماه.

■**عوامل تأثیرگذار بر رؤیت هلال**

هلالی که در آسمان وجود دارد، چگونه است و در چه شرایطی بهتر دیده می‌شود؟ دانشمندان علم نجوم شرایط و عوامل نجومی مهمی را در رصد هلال معرفی کرده‌اند که مهم‌ترین آنان عبارتند از:

۱) **الف (سن هلال** حداقل باید بیش از ۱۰ ساعت باشد.

۲) **ب** جدایی ماه از خورشید باید بیش‌تر از ۷ درجه باشد (حد انزئون).

۳) **ج** اختلاف سمت ماه و خورشید در زمان غروب خورشید زیاد باشد.
۴) **د** ارتفاع ماه در لحظه غروب خورشید زیاد باشد. هرچه این ارتفاع بیشتر باشد، ماه دیرتر غروب می‌کند.
۵) **در این صورت** ماه در منطقه‌ای تاریک‌تر از آسمان حاضر می‌شود و از خورشید بیش‌تر فاصله می‌گیرد که به نوبه خود به بزرگی و درخشندگی هلال می‌افزاید.

۵) **مکت ماه:** حداقل زمان لازم برای رؤیت با چشم غیر مسلح حدود ۳۰دقیقه‌است.

۶) **زاویه توجیه هلال** با افق؛ برای رصد و گزارش نتیجه هلال لازم است مشخص شود که سمت تخطب هلال با افق چه زاویه‌ای می‌سازد. به این زاویه، زاویه توجیه هلال با افق می‌گویم.

۷) هرچه به مناطق جنوبی و غربی زمین برویم، شرایط دیدن هلال بهتر خواهد شد و ارتفاع ماه افزایش خواهد یافت؛ زیرا ماه نسبتاً به زمین نزدیک‌تر است و تغییر موقعیت در چشم‌انداز ماه تأثیرگذار است. از طرف دیگر، هرچه به غرب برویم، خورشید دیرتر غروب می‌کند، لذا ماه نیز دیرتر غروب کرده و در این فاصله زمانی به شرایط بهتری می‌رسد.

۸) **ج** عوامل محیطی (ابر، دما، فشار و رطوبت، وجود گرد وغبار).

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ «کعبه» خانه پروردگارتان، مبدا حح تعطیل شود که اگر کعبه خالی بماند و حج متروک شود مهلت داده نخواهد شد و مغلوب دشمنان خواهید شد.

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ ماه «رمضان» که روزه آن ماه سپری است برای آتش جهنم...

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ

«صحابه و یاران بیغمبرتان» زیرا رسول خدا درباره آنان سفارش کرده است.

از خدا بترسید، از خدا بترسید! دربارہ «فقرا و تهیدستان» آنها را در زندگی خود شریک کنید....

با مردم به خوشی و نیکی رفتار کنید همان طوری که قرآن دستور داده است و به ملامت مردم ترتیب اثر ندهید.

امر به‌معروف و نهی از منکر را ترک

نکنید، نتیجه ترک آن این است که بدان وایکاپاکن بر شما مسلط خواهند شد و به شما ستم خواهند کرد، آنگاه هر چه نیکان شما داند کند دعای آنها مستجاب نخواهد شد.

بر شما باد که بر روابط دوستانه میان خود بیفزایید، به یکدیگر نیکی کنید، از کناره‌گیری از یکدیگر و قطع ارتباط و تفرقه‌و تشتت‌بیرهیزید....

عکس شفقا

چون آغاز ماه رمضان و روز عید فطر و نیز عید قربان پدید آید و کشورهای اسلامی، روزه ماه رمضان را با اختلاف آغاز و به پایان رسانند. این اختلاف گاه چنان بوده است که بحث‌هایی را نیز برانگیخته‌است.

در زمان نبی گرامی اسلام هم گاهی مسلمانان برسر این موضوع با هم اختلاف نظر داشتند و با رجوع به حضرت، اختلاف بین آنان بر طرف می‌گشت؛ اما پس از آن حضرت چنین مرجع مورد اتفاقی وجود نداشت؛ بلکه در زمان خلفای راشدین در مسائل مهم، شخص خلیفه با مشورت دیگران یا بدون مشورت حرف آخر را می‌زد و با گذشتار از عملاً اختلاف مرتفع می‌شد. بنابراین، اختلاف در مسائل فقهی موضوع جدیدی نیست و به طور طبیعی این موضوع درباره استهلال نیز صادق است؛ به گونه‌ای که شیخ طوسی (در کتاب «تهذیب») نقل کرده است:

در دوران حکومت امیرمؤمنان علی(ع) مردم پس از ۲۸ روز روزه، هلال ماه شوال را مشاهده کردند. امام(ع) به جازپیان دستور داد به مردم اعلام کنند که ماه رمضان ۲۹ روزه است و یک روز روزه قضا بگیرند.

امروز نیز عوامل متعددی موجب اختلاف در باب رؤیت هلال شده‌است. در میان فقهای شیعه آنچه سبب اختلاف نظر شد، این است که برخی خلافت حاکم تأیید شده‌اند. مثل‌آنکه داشته باشیم دو عادل‌ی که نزد حاکم به دین ساه شهادت داده‌اند، فاسق چنانچه در یک منطقه ازجهان، هلال ماه رؤیت شود، برای تمام مناطق معتبر است و آغاز ماه رمضان به حساب می‌آید؛ اما بنا به دیدگاهی که معتقد به اختلاف افق است و مناطق جغرافیایی را برحسب عرض و طول به مناطق متقارب و متباعد با هم افق و غیر هم افق تقسیم می‌کند، در صورت رؤیت هلال در هر منطقه‌ای، این رؤیت تنها برای مناطق هم افق آن معتبر خواهد بود.

علاوه بر این، عده‌ای از فقها رؤیت هلال با چشم غیرمسلح را برای اثبات احکام شرعی لازم می‌دانند و رؤیت هلال با چشم مسلح را معتبر نمی‌شمارند. همین امر نیز یکی از عوامل اختلاف در بحث آغاز رمضان و هلال عید فطر چنان بوده است که به این موضوع دربراه استهلال اشاره کرده‌اند. اما این موضوع دربراه استهلال در زمان نبی گرامی اسلام هم گاهی مسلمانان برسر این موضوع با هم اختلاف نظر داشتند و با رجوع به حضرت، اختلاف بین آنان بر طرف می‌گشت؛ اما پس از آن حضرت چنین مرجع مورد اتفاقی وجود نداشت؛ بلکه در زمان خلفای راشدین در مسائل مهم، شخص خلیفه با مشورت دیگران یا بدون مشورت حرف آخر را می‌زد و با گذشتار از عملاً اختلاف مرتفع می‌شد. بنابراین، اختلاف در مسائل فقهی موضوع جدیدی نیست و به طور طبیعی این موضوع درباره استهلال نیز صادق است؛ به گونه‌ای که شیخ طوسی (در کتاب «تهذیب») نقل کرده است:

در دوران حکومت امیرمؤمنان علی(ع) مردم پس از ۲۸ روز روزه، هلال ماه شوال را مشاهده کردند. امام(ع) به جازپیان دستور داد به مردم اعلام کنند که ماه رمضان ۲۹ روزه است و یک روز روزه قضا بگیرند.

امروز نیز عوامل متعددی موجب اختلاف در باب رؤیت هلال شده‌است. در میان فقهای شیعه آنچه سبب اختلاف نظر شد، این است که برخی خلافت حاکم تأیید شده‌اند. مثل‌آنکه داشته باشیم دو عادل‌ی که نزد حاکم به دین ساه شهادت داده‌اند، فاسق چنانچه در یک منطقه ازجهان، هلال ماه رؤیت شود، برای تمام مناطق معتبر است و آغاز ماه رمضان به حساب می‌آید؛ اما بنا به دیدگاهی که معتقد به اختلاف افق است و مناطق جغرافیایی را برحسب عرض و طول به مناطق متقارب و متباعد با هم افق و غیر هم افق تقسیم می‌کند، در صورت رؤیت هلال در هر منطقه‌ای، این رؤیت تنها برای مناطق هم افق آن معتبر خواهد بود.

علاوه بر این، عده‌ای از فقها رؤیت هلال با چشم غیرمسلح را برای اثبات احکام شرعی لازم می‌دانند و رؤیت هلال با چشم مسلح را برای اثبات

■ **سال بیست‌وچهارم** ■ شماره ۶۸۰۲

■ **پنجشنبه** ■ ۲۴ خرداد ۱۳۹۷

دل آواز

حاج محمد اسماعیل دولابی

–برسیدند از کجا می‌آی و به کجا می‌روی؟ گفت: «برنُ الله إلی الله: از خدا به سوی خدا.» این را فضّه، خادمه حضرت زهرا و حضرت امیر(ع) می‌گوید. آیا شما جوابی غیر از این دارید که بدهید؟ اگر از این فشنگ‌تراز این بهتر می‌توانید پاسخ‌دهید....

چرا وقتی جنازه می‌بینیم می‌گوییم: إِنَّاللهُ وَاَنَا لِیهِ رَاجِعُونَ: از جانب خدا آمده‌ایم و به سوی او هم باز می‌گردیم.

با گذزار همّت و غمّ دنیا از دلت بیرون برود. اگر این جمله را با توجه بگویی /دیگر دنبالی باقی نمی‌ماند که بیاید جلوی چشمانت. ببین تربیت شده علی(ع) چه می‌کند، چه کلماتی بلد است.

در گفتارهای منتشر شده شهید آیت الله دکتر بهشتی- ۱۲

جامعه عادل جامعه‌ای است که به همه نیازهای انسان پاسخ بگوید

نظر قرآن این است که: هر جا و در هر جامعه و در هر نظام، به‌هر گوشه‌ای از گوشه‌های هستی انسان، به هر نیازی از نیازهای انسان، به‌بهر بُعدی از ابعاد انسان بی‌توجهی شود، در آن جامعه نظام عادلانه‌ای سر کار نیست. خواه این گوشه غذا، لباس، نیاز جنسی، مسکن و بهداشت باشد و خواه این نیاز فراموش شده پیوند عالی انسان با حقّ باشد که او را براستی انسان می‌کند.

نشانه این مطلب هم شکست همه نظام‌های بی‌توجه به این بُعد از ابعاد روح انسانی است. این مطلب در نگه‌داشت انسان و در نگه داشت خود آن نظام دخیل است. اگر به هندی ظلم کرده‌اند و او را در بی‌توجهی به زندگی دنیا و غذا و لباس طوری بار آوردند که همه این کمبودها و محرومیت‌ها را تحمل می‌کند و تکان نمی‌خورد، برای اینکه به زندگی اش بیهودی بیخشد. همچنین به ماتریالیست سوسیالیست هم ظلم کرده‌اند که تمام توجه او را به تأمین خوراک و پوشاک و مسکن و بهداشت جلب کرده‌اند و او را از توجه به این نیاز زیرینایی روح‌اش بی‌خبر گذاشتند. هر دو ظلم است.

درست است که نظام قرآنی در دنیا تاکنون تحقق کامل نیافته است و درست است که اگر صحبت از تحقق بخشیدن به نظام اجتماعی ایده آل برای انسان باشد نه اسلام و نه سوسیالیست و نه غیر اینها موفق به این کار نشده‌اند. این درست است. ولی تفاوت این است که: وقتی انسان بررسی می‌کند، می‌بیند در آنچه اسلام آورده است، توجه همه جانبه وجود دارد و در آنچه مکتب‌های دیگر آورده‌اند، اصلاً چنین توجه کاملی نسبت به انسان وجود ندارد. ما که الان داریم صحبت می‌کنیم فکر می‌کنیم در آغاز انتخاب راه هستیم، می‌خواهیم ببینیم برای زندگی بشر روی این کره خاکی، چه نظام و شکلی را تدارک ببینیم که اگر موفق شویم آن را تحقق ببخشیم، بشر را در مسیر سعادت آورده‌ایم.

ما در چنین مرحله‌ای وقتی اسلام را با نگرش همه جانبه اش، به پیوند انسان با خدا، عبادت، نیایش عاشقانه و عشق ورزیدن به حق در تمام احوال در نظر می‌گیریم و از سوی دیگر می‌بینیم به نیاز شکم انسان هم توجه دارد تا آنجا که می‌گوید: «كَاذُ الْفُقْرَانِ یَكُونُ كَفْرًا»؛ (فقر و ناداری نزدیک است که انسان را به کفر یکشد). و به اصطلاح شکم گرسنه ایمان ندارد، اینها همه درست است، اما شکم سیربی ایمان هم شکم انسان نیست؛ بلکه شکم گاو است! اگر همه انسانها را با استفاده از آخرین سیستم‌های بهداشتی گاو پرورای کردیم، آیا آن وقت همه خدمت‌ها را به این انجام داده‌ایم؟ دیگر هیچی نمانده است؟!

اصلاً قسط و عدل یعنی چه؟ یعنی حقوق انسان‌ها را رعایت کردن، اگر انسان براستی طرفدار قسط و عدل باشد، هوشیار و آگاه هم باشد، خودبه‌خود دعوت او به قسط از دعوت او به خدا جدا نیست، دعوت او به خدا هم از دعوت به قسط جدا نیست. در عبارت دیگر «الَّذینَ یُؤْمِنُونَ بِالْقِسْطِ» خود به خود «یؤمنون بالله و البوم والاخرو عمل صالحا» هم هست.

تأملی بر نکات قرآنی- ۱۱

عدم پیروی از گمان

کاسم آشفته

پژوهشگر

چشمه‌های جاری

آنها (مشکران) بیشترشان فقط پیرو گمانند، در حالی که گمان برای (شناخت) کافی نیست، البته خدا به آنچه می‌کنند داناست. / **آیات ۳۶ سوره بقره** (واژه ظن که در آیه فوق آمده ۶۹ بار در ۳۳ سوره در قرآن مورد استفاده قرار گرفته که لازم است توضیحی در مورد آن آورده شود.

الف- در این آیه تأکید بر این است که نباید اساس تفکری بر گمان و ظن باشد. و در آیاتی از قرآن نیز این موضوع به بیانی دیگر آورده شده که علم باید مبنای اعتقاد و تفکرات انسان باشد نه حس و گمان مانند:

و چیزی را که بدان علم نداری دنبال مکن، زیرا گوش و چشم و قلب، همه مورد پرسش واقع خواهند شد. / **آیه ۳۶ سوره اسرا**

ب- مفهوم عدم پیروی از گمان در تعدادی دیگر از آیات و به بیانی دیگر آورده شده است. مانند:

۱- و گفتند: «غیر از زندگانی دنیا(ما چیز دیگری) نیست؛ می‌میریم و زنده می‌شویم و ما را جز طبیعت هلاک نمی‌کند.» ولی به این (مطلب) هیچ دانشی ندارند(و جز از) گمان پیروی نمی‌کنند. / **آیه ۲۴ سوره جاثیه**

۲- آگاه باش، تمام کسانی که در آسمان ها و در زمین است از آن خداست. و کسانی که غیر از خدا شریکاتی را می‌خوانند(از آنها) پیروی می‌کنند. اینان جز از گمان پیروی نمی‌کنند و فقط حسد می‌زنند. / **آیه ۶۶ سوره بقره**
ج- البته در برخی آیات قرآن کلمه ظن با مفهوم مثبت استفاده شده و به نوعی به عنوان حسن ظن و یقین معنی می‌دهد مانند:

(...) آنها کسانی هستند که می‌دانند دیدار کننده پروردگار خویشند و به سوی او باز می‌گردند. / **آیه ۴ سوره بقره**

د- سانی در شعری حتی عملکرد شیطان را نیز به ظن و گمان انوسبت می‌دهد در لوح خوانده‌ام که یکی لعنتی شود /بودم گمان به هر کس و بر خود گمان نبود

آدم ز خاک بود من از نور پاک /
گفتم یگانه من بوم و یگانه بود گفتند مالکان که نکردی تو سجده‌ای /
چون کردمی که با منش این در میانه بود

جانا بیا و تکیه به طاعات خود مکن /
کاین بپیر بهتر ببینش اهل زمانه بود

در پایان یک ماه روزه‌داری و عبادت صحیح عید فطر فرصت دیگری برای راز و نیاز و دعا به درگاه آن یگانه بی‌نیاز است.

قاب تماشا

در پایان یک ماه روزه‌داری و عبادت صحیح عید فطر فرصت دیگری برای راز و نیاز و دعا به درگاه آن یگانه بی‌نیاز است.